

Lokal och global fotboll? Aspekter på sociologisk forskning om fotboll i Finland

Arto Nevala

Inst för historia, Joensuu Universitet

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org (ISSN 1652-7224) 2004-11-09

Copyright © Arto Nevala 2004. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Fotbolls forskning i Finland – finns den?

Forskning om fotboll blir särskilt intressant till och med ur finländsk synvinkel av den orsaken att man följer med idrottsgrenen och stöder lagen över nationella och kulturella gränser. Då man följer med fotboll är det fråga om att olika seder och traditioner i övriga kulturer filtreras och tillägnas. Dessutom innehåller fotboll i stil med övrig sport faktorer som anknyter till den nationella identiteten. I forskningen om fotboll kan man nå väsentliga frågor även om den allmänna utvecklingen och globaliseringen inom sporten.

I Finland har man i ringa grad undersökt fotbollen som socialt och kulturellt fenomen. Forskningen har koncentrerats på fotboll som hobby, analys av spelet ur tränings- och taktisk synvinkel eller på distriktens och föreningarnas historia. Internationellt sett och också i de övriga nordiska länderna har man däremot forskat om fotboll i vid utsträckning och fotboll har granskats även som ett samhällsligt fenomen. Där har speciellt de kulturella och sociala dimensionerna, förutom den ekonomiska betydelsen, stått i fokus för undersökningen. Syftet med den här artikeln är att introducera utgångspunkter för ett projekt, som har startats vid universiteten i Joensuu och Jyväskylä. Projektet försöker behandla fotboll för första gången som ett samhällsligt fenomen och också undersöka fotbollens internationella inflytelser och kontakter i Finland från slutet av 1960-talet till början av 2000-talet. Projektet ger förhoppningsvis mera allmän information också om hurdan verkan förändringen och globaliseringen inom sporten har haft på nationell och lokal nivå. Dessutom dryftas det inom projektet hurdana kulturella förändringar sportens s.k. produktivering och konsumtion har medfört och också hurdan situationen är i ”den finländska sportens stora berättelse”.

Varför från 1960-talet?

Liksom övrig kultur har även idrottskulturen differentierats under de senaste decennierna. Det är motiverat att börja beakta förändringarna inom fotboll redan på 1960-talet, eftersom man inledde de regelbundna fotbollssändningarna på TV redan i mitten av 1960-talet. Världsmästerskapstävlingarna år 1966 var de första tävlingarna på TV, som fick en stor publik i Finland. Detta gjorde naturligtvis fotboll till ett mera framträdande fenomen. Förutom engelsk fotboll, som man följde med på tipset, blev även de övriga ländernas lag mera bekanta.

Fotbollens egentliga globalisering har pågått sedan 1960-talet. Exempelvis världsmästerskapstävlingarnas betydelse växte både på grund av att antalet deltagande länder växte och att de sändes på TV. Från och med år 1970 kunde man se VM-tävlingarna på alla kontinenter. Globaliseringen innebar dessutom att toppfotbollen småningom spred sig utanför de två maktcentra, Europa och Latinamerika, framförallt till Afrika och Asien. Den kraftiga mobiliteten vad gäller spelarna har varit det tredje skedet i globaliseringen. Detta har å ena sidan haft som följd att de enbart nationella gränserna i fråga om spelarstrukturen har försvunnit och å andra sidan att regelbundna, övernationella tävlingar (t.ex. Champions League) har börjat konkurrera med den nationella tävlingsverksamheten.

Den allmänna differentieringen och totaliseringen inom idrottskulturen har skett under de ifrågavarande decennierna. De internationella förändringarna avspeglades också i Finland och förändrade både den finländska toppidrotten och fotbollen som en del av den. Detta innebar att finländsk fotboll förenklat sagt fördelade sig i nästan yrkesmässig toppidrott och samhällsaktiv tävlingsidrott. Förändringen kommer till synes bl.a. i hur de finländska spelarströmmarna fick en ny riktning senast från och med övergången mellan 1970- och 1980-talen. Den finländska fotbollens polarisering på två olika nivåer är en av utgångshypoteserna i vår undersökning. Å ena sidan har Finland tydligt blivit ett land som uppfostrar spelare till europeiska serier och å andra sidan håller det riksomfattande ”fotbollskunnandet” och delvis även framgången allt tydligare på att koncentreras, eller har redan koncentrerats, till några föreningar och centra. En av våra målsättningar i denna undersökning är att ur olika synvinklar granska hur det globala och lokala förändras i fotboll.

En strukturellt-social synvinkel

Sammanfattningsvis kan man konstatera att vi har två aspekter: å ena sidan undersöker vi förändringen inom fotboll ur en strukturellt-social synvinkel och å andra sidan fördjupar vi oss i de kulturella fenomenen i idrottsgrenen.

Den strukturellt-sociala delen innehåller bl.a. följande frågeställningar: Hur har globaliseringen inom fotboll förändrat Finlands nationella, regionala och lokala fotbollsorganisation och fotbollskultur? Hur har den finländska fotbollens situation och praxis förändrats som en del av grenens internationella arbetsfördelning? I den sociala granskningen av fotboll undersöks grenens organisatoriska förändringar, varvid det bl.a. utreds hurdana för-

ändrade uppgifter och hurdan verksamhetspraxis Finlands Bollförbund, dess distrikt och hela föreningsområdet har. Även följande punkter kan räknas till nyckelfrågor: den förändrade internationella arbetsfördelningen i fotboll, totaliseringen inom fotboll samt hur treenigheten mellan fotboll som produkt, medierna och marknaden har uppstått och formats.

Sportens globalisering intresserar forskarna i allt högre grad. John Bale, som undersökt globaliseringen inom geografins ramar, har visat hur internationaliseringen omorganiserat sportens spatialitet. Vid sidan av idrottarnas, managers och övriga idrottsfunktionärens mobilitet som går över nationella gränser har det skett förändringar även i funktionärernas arbetsfördelning. Man har satt igång forskning även om idrottarnas flyttrörelse. Det anses till och med att de professionellas övernationella mobilitet har åstadkommit alldeles nya typer av idrottardiaspora. I samband med sportens globalisering har många idrottare bytt nationalitet i hopp om extra inkomster och framgång. Globaliseringen har granskats även från kulturforskningens utgångspunkter. Härvid har det observerats att man liksom i populärkulturen överskrider nationella gränser och övergår till övernationell praxis också inom sporten. Det har till och med ansetts att sporten är den allra mest internationella uttrycksformen för populärkulturen.

Den finländska fotbollen kan betraktas även som en del av en förändring inom den nationella idrottskulturen. Vid gestaltning av de olika perioderna inom motionskulturen har det framförts att det var på 1960-talet som man övergick till en tävlings- och träningsmässig period inom vår idrottsföreningspraxis. I detta sammanhang började kunskapen få en alldeles ny betydelse som en del av föreningsorganisationernas verksamhet och träning. Effektiviserad träning ledde till ny praxis, varvid den yrkesmässiga toppidrotten lösgjordes från tävlingsidrottens verksamhetsformer. I den finländska fotbollen skedde förändringen i långsammare takt än i de stora fotbollsländerna, där professionalismen har en mycket längre historia.

Följande omvälvning i den finländska motionskulturen skedde på 1980-talet. Förutom att det uppstod fler idrottsgrenar skedde det också interna förändringar i de olika grenarna. Speciellt inom ishockey och fotboll övergick man till professionell eller åtminstone halvprofessionell praxis. Rekryteringen av spelare blev allt effektivare och allt fler finländska fotbollsspelare åkte utomlands för att pröva sina talanger i utländska professionella lag. Spelarnas mobilitet ökade samtidigt som det skedde förändringar i den internationella arbetsfördelningen inom fotboll. Managers, lagledare, marknadsfunktionärer och tränare riktade sina blickar över de nationella gränserna. Man började följa med internationell fotboll allt ivrigare i och med de finländska spelarna. Med hjälp av spelare från olika länder kunde enskilda föreningslag utsträcka sin marknadsföring till allt fler länder. Samtidigt kunde man också leta efter förmågor och rekrytera spelare allt effektivare.

Från kulturell synvinkel till huliganismen

I den kulturella granskningen av fotboll utreds konsumtion och mottagande av fotboll. Här har vi som en målsättning att forma en helhetsbild av den finländska fotbollspubliken.

Som en väsentlig utgångspunkt för publikanalys används anhängarverksamheten. Samtidigt granskas också eventuell huliganism och konfliktbaserat uppförande hos den finländska fotbollspubliken. Detta delområde innefattar följande väsentliga forskningsproblem: Hurdana nya betydelser har formats som ett resultat av den s.k. produktifieringen, konsumtionen och mottagandet av fotboll?; och hurdan publik och hurdana former har anhängarnas verksamhet fått i Finland genom att fotbollen internationaliserats?

I den moderna kulturen har sport och intresset för sport en betydande roll i individernas vardagsliv. Publiken har utforskats i ganska liten grad och i Finland knappt alls, trots att publiken har en så betydande roll inom sporten och att sport är så populärt som underhållning för stora folkmassor och som hobby på fritiden. Sport kan anses som ett viktigt kitt och en viktig accelerator för den sociala identiteten. Eduardo Galeano har konstaterat att ”fotboll är en sublimeringsritual, och dessa elva män i sina shorts är stadsdelens, stadens eller nationens svärd.”

Sport främjar kommunikation, samlar ihop människor, förser dem med gemensamma symboler och en kollektiv identitet, ja till och med solidaritet. Således kan sport ses som en modern analogi till en traditionell religiös ritual. Fotbollen erbjuder en intressant utsiktsplats att betrakta den moderna kulturen och olika samhällen, där människornas ömsesidiga växelverkan allt mer baserar sig på gemensam konsumtion av en viss kulturprodukt. Att följa med sport är inte enbart passivt mottagande av färdigt producerade betydelser, passivt intresse för sport, utan publiken bör ses som aktiva konsumenter av kulturella betydelser, fans.

I Finland har sport kopplats relativt starkt till berättelsen om den nationella identiteten, man har ansett att sport förstärker den nationella självkänslan och därigenom har man skapat en nationell ”imaginär gemenskap”. I undersökningen redogör vi för hur finländare utnyttjar fotboll till att definiera sig själva, sin kultur och sitt eget meningsfulla liv. Maffesoli har ofta placerat uppkomst av en ny stamgemenskap särskilt vid utkanterna av idrottsarenorna.

Att följa med sport som socialt fenomen är intressant och aktuellt även då man väljer den samhällsvetenskapliga samtidsdebatten som infallsvinkel. Den tangerar diskussionen om individualism, nygemenskap, upplevelsesamhälle och posttraditionellt samhälle. Enligt nutida tolkning befinner sig samhället i något slags ”jäsningstillstånd”, där man förmodar att strukturer och traditioner som styr individen försvinner eller åtminstone antar ny form. De gamla samhällsstrukturerna, släkt, familj, grannar, arbetsgemenskap och klass, förlorar sin betydelse. Tidigare följde Finland som nation hur våra skidåkare tog sig fram eller så spände man sig i ett mindre sällskap för hur den egna byns pojkar klarade sig i bollspel. Idag är den egna byns pojkar ute i världen som professionella och i den egna byns lag kämpar gästarbetare som kommit från utlandet.

Forskningen om fotbollsanhängare och huliganism har gjort ett starkt uppsving i Europa och framför allt i England. Orsaken till detta ligger i uppkomsten av fotbollshuliganism samt dess övergång till ”ett socialt problem”, som man har velat hitta en förklaring till. Huliganism förknippad med fotboll har intresserat förutom traditionella idrottsforskare också samhällsvetare. Forskningsintresset kan förklaras också med den finansiering som forskningen fått.

Forskningsintresset har alstrat flera olika betraktelsesätt. Bland dessa kan nämnas t.ex. Leicester-skolans undersökning som baserar sig på sociologi, etnografisk forskning, antropologisk forskning och kriminologisk forskning. Till dessa betraktelsesätt hör också forskning om modern kultur. Publikens uppförande och huliganism har dessutom intresserat forskare ur offentlighetsrättslig, administrativ och kommunikationsteoretisk synvinkel.

Huliganism är emellertid endast en marginell del av publikuppförandet. Även i Finland har man kunnat märka några tecken på företeelser som avspeglar negativ publikkultur, men det är ändå inte meningsfullt att närma sig den finländska publiken enbart genom begreppet huliganism, man bör helst använda begrepp som gemenskap, karneval och ritual. I Finland bör man i stället för huliganism betrakta fotbollspublikens konfliktinriktade beteende.

Material

I undersökningen används historieforskningens och den historiska sociologins metoder. Eftersom de undersökta företeelserna är så många krävs det ett multimetodiskt forskningsgrepp. Flera olika material används. De centrala fotbollsorganisationernas arkiv, exempelvis Finlands Bollförbunds och dess underorganisationers arkiv representerar traditionellt material som brukar användas i historieforskning. Ett annat viktigt material som hör till denna helhet är lokala idrottsmyndigheters arkiv samt arkiv som mer allmänt belyser lokalt beslutsfattande.

Den viktigaste delen av det publicerade offentliga materialet utgörs av Finlands Bollförbunds årsböcker och t.ex. distriktens verksamhetsberättelser. Även tidningarna - både sportpressen och dagstidningarna - är grundmaterial, som används i projektet. Förutom dessa är nätbaserat material mycket viktigt, i dag finns det ju rikligt med sådant material. Bland dessa kan nämnas de internationella fotbollsorganisationernas sidor (UEFA, FIFA, nationella förbund) samt material av typ soccerbase. Även intervju- och enkätmaterial är viktigt för undersökningen. Detta framträder i synnerhet då man analyserar publik- och anhängarformer som fått nya, internationella intryck. Man kan bekanta sig med anhängarverksamheten även på Internet, eftersom anhängarna till ett visst lag håller kontakt via nätet och också får information där, även om de bor runtom i världen. Fotbollens globalisering har alltså i detta avseende fått nya former och element genom den kommunikationsteknologiska utvecklingen.

Litteratur

- Armstrong, Gary (1998): *Football Hooligans Knowing the Score*. Berg, Oxford.
Bale, John (1989): *Sports Geography*. E. & F.N. Spon. London.
Bale, John & Sang, Julius (1996): *Kenyan Running. Movement, Culture, Geography and Global Change*. Frank Cass. London.

- Bolling, Hans (2002): Fotbollsforskning. Från pessimism till optimism. *Idrott, Historia och Samhälle*. Svenska idrottshistoriska föreningens årsskrift, 145 – 154.
- Cohen, Robin (1997): *Global Diasporas: An Introduction*. University of Washington Press, Seattle.
- Dempsey, Paul & Reilly, Kevan (2001): *Big Money, Beautiful Game. Saving Soccer from Itself*. Oxford.
- Dobson, Stephen & Goddard, John (2001): *The Economics of Football*. Oxford.
- Football Cultures and Identities* (1999). Edited by Gary Armstrong and Richard Giulianotti. Kensington.
- Goksoyr, Matti & Olstad, Finn (2002): *Fotball! Norges fotballforbund 100 år*. Oslo.
- Hamil, Sean & Michie, Jonathan & Oughton, Christine (1999): *A Game of Two Halves? The Business of Football*. Kensington.
- Hare, Goff (2003): *Football in France. A Cultural History*. Oxford.
- Heinonen, Harri (2000): Mediäväliteistä urheilufaniutta paikantamassa - jälkimodernia intohimoa, yhteisöllisyyttä ja selviytymistä. *Yhteiskuntapolitiikka* vol. 65 4/2000.
- Heinonen, Harri & Godenhjelm, Petri (2000): Ohranjyvä silmässä – suomalaiset urheiluy-leisöt ja alkoholi. Jyväskylä.
- Hjelm, Jonny & Olofsson, Eva (2003): Genombrottet för svensk damfotboll. www.idrottsforum.org / artiklar 21.9. 2003.
- Houlihan, Barrie (2003). *Sport and Globalisation*. In Houlihan, B. (ed.) *Sport & Society. A Student Introduction*. Sage, London.
- Itkonen, Hannu (1996): Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Gaudeamus, Tampere.
- Kanerva, Juha & Arponen, Antti & Heinonen, Markku & Tamminen, Juha & Tikander, Vesa (2003): *Jalkapallon pikkujättiläinen*. WSOY, Helsinki.
- Lanfranchi, Pierre and Taylor, Matthew (2001): *Moving With the Ball. The Migration of Professional Footballers*. Oxford.
- Maffesoli, Michel (1995): *Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista*. Gaudeamus, Tampere.
- Maffesoli, Michel (1996): *The Time of the Tribes*. Sage Publications, London.
- Maffesoli, Michel (1997): The Return of Dionysus. In Pekka Sulkunen, John Holmwood, Hilary Radner and Gerhard Schulze (eds.): *Constructing the New Consumer Society*. St. Martin's Press, New York, p. 21-37.
- Maquire, J. & Bale, John (1994): Sports Labour Migration in the Global Area. In Bale, J. & Maquire, J. (ed.) *The Global Sports Arena. Athletic Talent Migration in an Interdependent World*. Frank Cass. London.
- Marsh, Peter & Rosser, Elisabeth & Harre, Rom (1978): *The Rules of Disorder*: London, Henley & Boston: Routledge and Kegan Paul.
- McLuhan, Marshall (1968): *Ihmisen uudet ulottuvuudet*. WSOY, Porvoo.
- Miller, Toby & Lawrence, Geoffrey & McKay, Jim & Rowe, David (2001). *Globalization and Sport. Playing the World*. Sage, London.
- Mitrano, John R. (1999): The "Sudden Death" of Hockey in Hartford: Sport Fans and French Relocation. *Sociology of Sport Journal* 16:2, s. 134-154.

- Movig Bodies: Football History and Culture. Journal published by The Norwegian University of Sport and Physical Education. No 1. NIH 2003.
- Podaliri, Carlo & Balestri, Carlo (1998): The UltrBs, Racism and Football Culture in Italy. In Adam Brown (ed.): Fanatics! Power, Identity and Fandom in Football. Routledge, London, p. 88-100.
- Real, Michael R (1998): MediaSport: Technology and the Commodification of Postmodern Sport. Teoksessa Lawrence A. Wenner (ed.): Mediasport, Routledge, London and New York, p.14-26.
- Sugden, John & Tomlinson, Alan (1998): FIFA and the Contest for World Football.
- Sugden, John & Tomlinson, Alan (1999): Great Balls of Fire. How Big Money is Hijacking World Football?
- Sund, Bill (1997): Fotbollens maktfält. Svensk fotbollshistoria i ett internationellt perspektiv. Stockholm.
- Suomen Palloliitto 1907-1957. Edited by Tauno Linnavuori. Helsinki.
- Suomen Palloliitto 60-vuotias (1967). Edited by Tauno Aro. Helsinki.
- Taylor, Ian (1976): "Football Mad": A Speculative Sociology of Football Hooliganism. In Eric Dunning (ed.): The Sociology of Sport, Frank Cass, London, p. 352-377.
- Taylor, Lord Justice (1990): The Hillsborough Stadium Disaster (15 April 1989), Inquiry by the Rt Hon. Lord Justice Taylor, Final Report. Home Office, London: HMS.
- Uski, Tero (2004): The Big Five. Player Recruitment of Arsenal, Everton, Liverpool, Manchester United and Tottenham Hotspur in Modern Era of the Football League. Seminar presentation at the University of Joensuu.